

CORONAVIRUS

‘Ik begrijp heel goed dat mensen bang zijn’

Joke van der Giessen gaat namens het RIVM onderzoeken of mensen in gebieden met veel vee en luchtvervuiling kwetsbaarder zijn voor corona. De uitkomsten laten nog lang op zich wachten. Maar weten we niet al genoeg?

Sander van Mersbergen
Bilthoven

Meteen aan het begin van het gesprek benadrukt Joke van der Giessen het maar even. „Het coronavirus is in China ontstaan hè, laat dat duidelijk zijn. Niet in een Brabantse veehouderij.“ Het is een stelling die weinig weerstand zal ontmoeten. Dat Van der Giessen, veterinar-microbioloog bij het RIVM en programmaleider van het onderzoeksprogramma Veehouderij en Gezondheid Omwonenden (VGO), het toch meent te moeten aangeven, zegt alles over het gespannen gesternte waaronder ze haar werk doet. Zeker sinds het strikstofdebar, dat uitmondde in een halve belegering van het Brabantse provinciehuis door trekkers, ben je in het zuiden voor of tegen de boeren, lijkt het wel. Megastallen, stalbezettingen, de Q-koorts en een indringende mestwalm droegen zo hun steentje bij aan dat klimaat. Van minister Schouten heeft het RIVM nu opdracht gekregen onderzoek te doen naar een nieuwe potentiële splijtzwam tussen boer en burger: het coronavirus. Want nee, dat virus is niet in een Brabantse stal ontstaan. Maar ja: er vallen wel opvallend veel slachtoffers in het veerijke oosten van de provincie, net als in het noorden van Limburg. Samen huisvesten Brabant en Limburg enkele tientallen miljoenen dieren. „De vragen die leven zijn zeer reëel. We snappen dat mensen meer willen weten.“

Wat gaan jullie precies onderzoeken?
„We willen weten wat de relatie tussen vee en corona is, en de relatie tussen luchtkwaliteit en corona. Niet vanuit het idee dat mensen door dieren besmet raken. Corona is een virus dat van mens op mens overgaat. Maar de achterliggende gedachte is dat de uitstoot van fijnstof en ammoniak uit de veestapel mogelijk tot een milieu leidt waarin mensen vatbaarder zijn voor longontstekingen, en misschien dus ook voor Covid-19. Daarbij moet je bedenken dat niet alleen de veehouderij invloed heeft op de luchtkwaliteit. Er zijn meer bronnen, zoals verkeer en industrie.“

Er zijn wereldwijd al minstens tien studies waarin een verband tussen luchtkwaliteit en corona wordt vastgesteld. Onder meer Harvard en de Wereldbank durven die conclusie al te trekken. Onderschrijven jullie dat?
„Uit die studies blijkt dat in gebieden met

Het is complex. Je hebt eventueel de rol van luchtvervuiling of de veestapel, maar ook van menselijk gedrag

veel vervuiling ook meer Covid-doden zijn, maar daarmee is het causale verband nog niet aangetoond. Je moet voor heel veel zaken corrigeren: wonen in die gebieden misschien ook veel obese mensen? Hoe zit het gezondheidssysteem in elkaar? Misschien is in al die tien studies wel dezelfde fout gemaakt. Deze studies worden ongehoorlijk snel gepubliceerd en iedereen gaat er mee aan de haal. Ik vraag me af of dat zinnig is.“

De kans dat tien onderzoekers dezelfde fout maken is niet zo groot, toch?
„Goed onderzoek doen is echt iets anders dan kaartjes over elkaar heen leggen en een conclusie trekken. Het is gewoon een ontzettend ingewikkeld en complex onderwerp. Want je hebt eventueel de rol van luchtvervuiling of van de veestapel, maar daarnaast heb je ook vooral de rol van menselijk gedrag. Carnaval had invloed, kerkdiensten... Het is niet eenvoudig.“

Wat kan de rol van slechte lucht zijn?
„Vanuit eerder onderzoek weten we dat

mensen die in veedichte gebieden wonen een grotere kans hebben op longontstekingen. De gedachte is dat fijnstof en andere stoffen die vrijkomen invloed hebben op de slijmvliezen van de longen, en dat mensen vatbaarder worden voor andere infecties. Dat is bij corona misschien ook het geval. Maar dat moeten we echt onderzoeken.“

Moeten mensen in gebieden met veel luchtverontreiniging extra alert zijn?
„Izakeer. Er is een verband tussen slechte luchtkwaliteit en sterfte. Maar dat geldt in heel Nederland, niet alleen in Brabant en Limburg.“

Hoe voor de hand liggend is het dat de veehouderij een rol speelt?
„Dat durf ik niet zo een-twee-drie te zeggen. In de buurt van een stal wonen heeft nadelige gezondheidseffecten, maar mensen hebben daar ook minder allergieën. Ze hebben minder vaak de longziekte COPD, maar als ze het hebben, hebben ze het ernstiger. We weten het gewoon niet.“

Andere mensen zijn minder voorzichtig. Die zien dat er rond Uden tien keer zoveel mensen sterven als in de rest van Nederland, en hebben de Q-koorts nog vers in het achterhoofd. Die mensen zijn gewoon bang.

„Dat begrijp ik heel goed, en iedereen bij het RIVM. Maar niemand heeft er iets aan als we snel en slordig onderzoek doen en de media dingen gaan roepen die achteraf anders blijken. Er zijn ook gebieden in Nederland met veel besmettingen waar geen duidelijke link met luchtvervuiling is. En de Q-koorts is echt een heel andere ziekte. Dat is een zoonose, die mensen op konden lopen in de buurt van geitenboerderijen.“

Sommige critici zeggen: onderzoek zorgt alleen maar voor nieuw uitstel van een broodnodige inkringing van de veestapel. We weten allang dat die te groot is.
„Nóg meer onderzoeken is wel een reactie waar de politiek vaak in schiet. Uit ons eerdere onderzoek zijn stevige conclusies gekomen over de relatie tussen veehouderij en de gezondheid van omwonenden. Maar het is niet aan mij als onderzoeker om maatregelen te nemen.“

Het onderzoek naar longontstekingen rond geitenhouderijen gaat maar door. Wordt er genoeg gedaan met alle gegevens die jullie boven water krijgen?
„Naar aanleiding van recent onderzoek heeft het ministerie wel gezegd dat het provincies steunt die de bouw of uitbreiding van geitenstallen willen tegenhouden. Eerst zagen we een relatie tussen geitenhouderijen en longontstekingen in Brabant, nu hebben we dat ook voor Overijssel, Gelderland en Utrecht aangetoond.“

Tegelijk verandert er voor omwonenden weinig. Noch het aantal geitenhouderijen, noch het aantal geiten neemt af. Het tekent de moeilijke situatie waarin de boeren zitten. Die vechten voor hun bestaanrecht. Voor andere dierhouders is de situatie niet wezenlijk anders. In Brabant en Limburg leven ook bijna 8 miljoen varkens en 43 miljoen kippen. De bedrijven zitten ook veelal in Oost-Brabant en Noord-Limburg.

Is zo'n sterke concentratie houdbaar?
„Het is tweeledig. De Nederlandse boeren zijn de beste ter wereld, zeg ik altijd. In een situatie zoals nu, met corona, hoeven we niet bang te zijn dat we te weinig voedsel krijgen. Dus wat dat betreft moeten we de boeren eren. Maar ze zitten in een moeilijke situatie, staan heel erg onder druk, omdat we in de supermarkt de laagste prijs willen betalen. Als mensen twee keer zoveel voor een liter melk betalen, hoeven boeren ook geen driehonderd koeien te houden.“

Los van de economie: zijn zulke concentraties in één regio wel verstandig? Vanwege geur en uitstoot?
„Daar is veel aandacht voor. Boeren doen veel om dat te verbeteren. Met luchtwassers om emissies te verminderen bij pluimvee en varkenshouders bijvoorbeeld. Ik denk wel dat we in Nederland moeten nadenken of we zoveel dieren willen houden, en of we al dat voedsel hier moeten produceren. Maar we zijn er gewoon heel goed in. Er zitten twee kanten aan.“